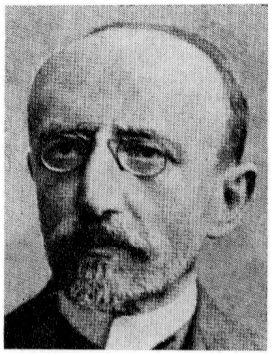
Przedstawiamy kilka ciekawszych biografii

ACHAD HAAM

(„Jeden z ludu” pseud. Aszera Ginsberga)

Urodził się w 1856 w miejscowości Skwira w tradycyjnej, chasydzkiej rodzinie, później otrzymał również wykształcenie świeckie na uniwersytetach w Berlinie, Wiedniu i Brukseli, gdzie studiował od 1882. W 1885 znalazł się w Odessie, przyłączając się do działalności ruchu Chowewej Cijon (Miłośników Syjonu), którego kierunek działania skrytykował w swoim epokowym artykule Lo ze ha-derech (Nie tędy droga) w 1889. Rozpoczął nim swą działalność teoretyka syjonizmu, zwanego później „kulturowym” w przeciwieństwie do „politycznego” syjonizmu T. Herzla.

W l. 1891, 1893 odwiedził Palestynę. Wrażenia zawarł w eseju pt. Emet me-erec Israel (Prawda z Palestyny), w którym przedstawił kraj przodków jako przyszłe centrum duchowe diaspory. W r. 1896 założył wraz z von Wissotzkim miesięcznik Ha-Sziloach, który szybko stał się centralnym organem żydowskich myślicieli.

W 1900 odwiedził po raz trzeci Palestynę. Od 1907 zamieszkał w Londynie, gdzie pracował w firmie Wissotzkiego. L. 1922—27 spędził w Tel Avivie. Tam też zmarł w 1927.

Jego prace poświęcone są dwóm dziedzinom: teorii syjonizmu i filozofii religii. Najpełniejszy wyraz znalazły jego przemyślenia w przygotowanym w 1895 przez autora czterotomowym zbiorze esejów: Al paraszat derachim (Na rozstajach), tłumaczonym wkrótce na niemiecki, francuski, angielski. Ukazywał w nich judaizm jako autentyczną siłę moralną w historii ludzkości. Uważał, że współczesny judaizm, zagrożony przez tendencje asymilacyjne i emancypacyjne, panujące w diasporze, może się rozwijać jedynie w swym naturalnym, duchowym centrum — w Palestynie.

Po polsku ukazały się dwa tomy jego prac: Niewolnicy swobody (1900) i O syjonizmie duchowym (1928).

IZAJASZ BERSZADSKI

(właśc. Domaszewicki)

Urodził się w 1871 na Białorusi. Otrzymał tradycyjne wychowanie i wykształcenie, potem posiadł również znajomość rosyjskiego. Pracował, jako nauczyciel i dziennikarz. W l. 1904—1905 był członkiem zespołu redakcyjnego czasopisma Ha-Zman (Czas), ukazującego się najpierw w Petersburgu a potem w Wilnie. Zmarł w Warszawie w 1908.

Autor powieści Be-ejn matara (Bez celu) wydanej pod pseudonimem Berszadski (stanowiącego skrót od Ben Reb Szimon Doma- szewicki — syn rebe Szymona Do- maszewickiego), która stała się punktem zwrotnym w historii literatury hebrajskiej. Prezentowała wszechstronny obraz żydowskiego społeczeństwa w tzw. strefie osiedlenia, z jego problemami społecznymi i ideologicznymi związanymi z odrodzeniem narodowym.

W l. 1899 i 1902 wydał dwutomowy zbiór opowiadań pt. Tipusim u-celalim (Typy i cienie). W 1901 ukazała się druga powieść Neged ha-zerem (Pod prąd), opisująca upadek tradycyjnej

wspólnoty żydowskiej.

Twórczość Berszadskiego zwiastuje pojawienie się naturali- stycznego trendu w literaturze hebrajskiej. Jako jeden z pierwszych przedstawił stosunki między kobietą i mężczyzną w sposób realistyczny, co uczyniło go szczególnie popularnym wśród młodzieży.

Pośmiertnie w 1910 wyszły jego pisma zebrane z różnych okresów a niepublikowane w zbiorze zatytułowanym Ktawim achronim (Ostatnie pisma).

JOSEF CHAIM BRENNER

Urodził się w Nowych Młynach w 1881. Był uczniem jesziwy w Poczepie, gdzie zaprzyjaźnił się z U. N. Gnessinem. Stamtąd przeniósł się najpierw do Homla — zaczął tam redagować gazetkę Bundu Kampf (1898), potem mieszkał w Białymstoku i Warszawie. Wcielony do armii rosyjskiej w 1901—1904, wraz z wybuchem wojny japońsko-rosyjskiej zbiegł do Londynu, gdzie był aktywnym członkiem Poalej Cijon. W 1908 przyjechał do Lwowa, w którym redagował czasopismo Re-wiwim (Krople deszczu) oraz napisał monografię poświęconą życiu i twórczości Abrahama Mapu. W 1909 wyemigrował do Palestyny. Współpracował tam z dwoma ważnymi czasopismami II Aliji: Ha-Poel ha-cair (Młody robotnik) i Ha-Achdut (Jedność). Został zamordowany w czasie zamieszek arabskich w 1921.

W swej twórczości pisarskiej — debiutował w 1900 opowiadaniem Pat Lechem — Kromka chleba — był przedstawicielem realistycznego nurtu współczesnej literatury hebrajskiej. Reprezentował tzw. pokolenie „wykorzenionych" — pokolenie młodej, żydowskiej inteligencji wyrwanej z tradycyjnego środowiska getta lecz nie przystosowanej do życia poza nim. Jego opowiadania i powieści czerpią wątki głównie z doświadczeń osobistych autora: Ba-Horef (Zimą) 1903, przedstawia drogę do wiedzy chłopca z małego miasteczka, Szana achat (Jeden rok) 1908, traktuje o doświadczeniach wojskowych Brennera w armii carskiej, Min ha-mecar (W kłopotach) 1908, Ha-olam (Świat) 1909 i sztuka Meewer ha-gwul (Poza granicami) to opis żydowskich robotników w Londynie. Agaw orcho (Mimochodem) 1909, Acabim (Mozół) 1911,

prezentują historię II Aliji, zaś opis zasiedlania Palestyny przedstawiają np. Bejn majim le-majim (Między wodami) 1910 i Mi-kan u-mi-kan (Z obu stron) 1911.

Autor tłumaczeń na hebrajski literatury światowej, m.in. Zbrodni i kary Dostojewskiego, Poranku ziemianina Tołstoja.

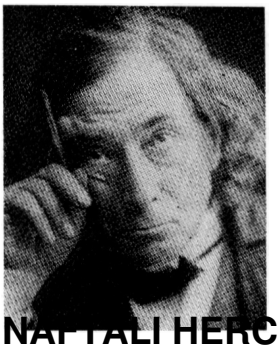

ANTONI EISENBAUM

Urodził się w 1791. Działał w Warszawie jako rzecznik asymilacyjnego nurtu Haskali.

W 1823 przedłożył carowi Aleksandrowi I memorandum w sprawie polepszenia warunków życia Żydów. W tym samym roku począł wydawać pierwszy na ziemiach polskich tygodnik redagowany w językach polskim i żydowskim jednocześnie (fracta pagina), noszący tytuł Dostrzegacz Nadwiślański — Der Beobachter an der Wajchsel. Wychodził do września 1824. Krótki żywot zawdzięczał bojkotowi zarówno sfer ortodoksyjnych (za swe treści oświeceniowo-asymilacyjne) jak i oświeceniowych (za język żydowski, w którym redagował pismo, zamiast propagowanego przez Haskalę hebrajskiego).

W 1826 został mianowany inspektorem a od 1835 dyrektorem utworzonej w 1826 Szkoły Rabinów w Warszawie, która w zamyśle była świeckim odpowiednikiem tradycyjnej jesziwy. Działalność Eisenbauma wzbudzała ogromne kontrowersje wśród działaczy Haskali oraz namiętną opozycję wśród ortodoksyjnych kręgów żydowskich. Był on również cenzorem książek hebrajskich wydawanych w Polsce. Zmarł w 1852, pochowany na Cmentarzu Żydowskim przy Okopowej, w I kwaterze, niedaleko m.in. trzech pierwszych naczelnych rabinów Warszawy. Tablica umieszczona na jego grobowcu, była pierwszą, która zawierała tekst w języku polskim.

NAFTALI HERC IMBER

Urodził się w Złoczowie w 1856. Otrzymał tradycyjne wykształcenie. W poszukiwaniu wiedzy i chleba przewędrował Węgry, Bałkany a także Palestynę. W 1882 poznał chrześcijańskiego syjonistę Laurence'a Oliphanta, u którego pracował jako sekretarz i doradca do spraw żydowskich w Palestynie do 1888 r. W 1886 opublikował zbiór swych utworów poetyckich pt. Barkaj (Jutrzenka), opiewających Syjon.

W 1888 powrócił do Europy lecz na krótko. Jego niespokojny duch znów pognał go na wschód, aż do Bombaju. Powrócił po 10 latach tułaczki, najpierw do Londynu, potem do Nowego Jorku, znów do Londynu by wreszcie resztę życia spędzić w Stanach Zjednoczonych w nędzy, brudzie i alkoholizmie. Podczas ostatniego pobytu w Stanach, przez kilka miesięcy był żonaty z protestancką lekarką Amandą Katie, która dla niego przeszła na judaizm. Małżeństwo szybko rozpadło się. Zmarł w 1909.

Wiersz zatytułowany Tikwatenu, potem zmieniony na Ha- -Tikwa (Nadzieja) pojawił się w pierwszym tomie Barkaj i jest datowany „Jerozolima 1884". Stał się hymnem narodowym państwa Izrael. Inny z jego wierszy pt. Miszmar ha-Jarden (Straż Jordanu) stał się hymnem pracy żydowskich kolonistów w Palestynie.

W 1929 brat poety, Szemarjahu, wydał, wraz z napisaną przez siebie biografią, Miwchar kitwej Najtali Herc Imber (Wybór utworów N. H. Imbera). W 1950 ukazały się Kol Szirej N. H. Imber (Dzieła wszystkie).

FERDYNAND LASSALLE

(Lassal)

Urodził się we Wrocławiu w 1825. Ojciec jego zamierzał początkowo być rabinem, potem został kupcem i bojowym zwolennikiem judaizmu reformowanego.

Lassalle wykazywał różnorodne zainteresowania, przerzucając się od literatury poprzez historię do filozofii, specjalnie heglowskiej. Rozpoczął studia na Uniwersytecie Wrocławskim, potem przeniósł się do Berlina, gdzie w 1. 1843-45 rozwijał swe koncepcje socjalistyczne. Wkrótce zgromadził wokół siebie kółko zainteresowanych.

Brał udział w Wiośnie Ludów, w Paryżu w 1848. Po wojnie krymskiej odwiedził Bałkany a potem Włochy, co utwierdziło go w możliwościach powodzenia powstań narodowych. Jego zainteresowania społeczno-polityczne spowodowały wieloletnie korespondencje najpierw z K. Marksem później z Garibaldim.

W celu propagowania swych idei społeczno-politycznych założył w 1863 Allgemeiner Deutscher Arbeiterverein, będącą zwiastunem Socjalno-Demokratycznej Partii Niemiec. Po śmierci Lassalle'a liczyła ona 4000 członków.

Jego życie osobiste było dość burzliwe. Stosunek do judaizmu początkowo pozytywny przekształcił się z biegiem lat we wręcz nieprzyjazny. Radykalne poglądy socjalne, dalekie od liberalizmu ruchu robotniczego XIX w. zaważyły również na prywatnym życiu. Zmarł od kuli, w pojedynku, w 1864, który sprowokował chcąc udowodnić należny mu szacunek, po odrzuceniu jego prośby o rękę Heleny von Doenniges.

Najbardziej znane prace: Der italienische Krieg und die Aufgabe Preussens, 1859, Die Philosophie Herakleites des Dunklen von Ephesos, 1857 oraz Das System der erwerbenen Rechte, 1861.

SOLOMON ZALMAN LIPSZIC

Urodził się w 1765 w rodzinie, która wydała wielu uczonych. Wśród jego przodków był m.in. kabalista Szlomo Zalman Auerbach, żyjący w XVII w. Pierwszych 40 lat mieszkał w Poznaniu, stąd znany jest również pod imieniem Posner. W 1804, po stracie majątku, przyjął posadę rabina w Nasielsku, gdzie założył jesziwę. W swych naukach reprezentował tradycyjny judaizm, toteż chasydzka atmosfera Nasielska wkrótce zmusiła go do zmiany miejsca zamieszkania. Jednakże dużo większą niechęć budziła w nim Haskala. Mimo proponowanej funkcji rabina w Poznaniu, będącego pod bezpośrednim wpływem berlińskiego Oświecenia opuścił Nasielsk dopiero w 1819, gdy wybrano go rabinem Pragi w Warszawie. W 1821 został pierwszym naczelnym rabinem całej Warszawy.

Był przeciwnikiem asymilacyjnych trendów Haskali, toteż wiódł nieustanną wojnę ze Szkołą Rabinów założoną przez Antoniego Eisenbauma. Podczas Powstania Listopadowego sprzeciwił się idei tworzenia żydowskiej Gwardii Miejskiej, gdyż jej członkowie musieli golić brody.

Był autorem trzech prac, z których wszystkie zatytułował Chemdat Szlomo (Wspaniałość Salomona) a zawierającymi odpowiednio: responsa (Warszawa 1836), zagadnienia prawne dotyczące różnych traktatów talmudycznych (3 części w 1. 1851— 1892) i kazania (1890).

Zachowała się część jego rozległej korespondencji prowadzonej z autorytetami rabinicznymi ówczesnego czasu, m.in. Akiwą Egerem, Mosesem Lorbeerbaumem, Abrahamem Tiktinem.

MAJMONIDES

(Mosze ben Majmon. RaMBaM)

Urodził się 30 marca 1135 roku w Kordobie. Rządy Almohadów, którzy od 1148 władali Kordobą, prześladowania, jakich doznała od nich gmina żydowska, skłoniły rodzinę Majmona do szukania lepszego losu poza granicami Hiszpanii. Wiadomo, iż około 1160 cała rodzina osiadła w Fezie. Tutaj, pod okiem Judy ha-Kohen ibn Susan, kształcił się Mosze syn Majmona. Jeszcze podczas wędrówek z miejsca na miejsce, w 1158 Majmonides rozpoczął pracę nad swym komentarzem do Miszny, pisanym po arabsku i zatytułowanym Siradż (O- świetlenie, lampa).

Źródła arabskie utrzymują, iż między 1150 a 1160, rodzina Majmona została formalnie nawrócona na islam. Zjawisko zewnętrznej konwersji było w tych czasach dość rozpowszechnione, zapewniając możliwość egzystencji w granicach państwa Almohadów. Jednakże problem ów nurtował głęboko wielu Żydów. W liście pt. Iggeret ha-Szemad (List o przymusowej konwersji), Majmonides stwierdza, iż należy opuścić królestwo, w którym przymusza się do zmiany wiary. Tak też zresztą uczyniła i jego rodzina w 1165. Uciekli do Palestyny. Pozostali tam około pięciu miesięcy, po czym przenieśli się do Egiptu, do Kairu. Utrzymaniem rodziny, po śmierci ojca, przez następne osiem lat, zajmował się starszy brat — Dawid, który handlował szlachetnymi kamieniami. Jego śmierć, podczas podróży do Indii, strata własnego i powierzonego majątku, była dla rodziny ciężkim ciosem. Majmonides zdecydował się wówczas zarabiać na życie jako lekarz.

W 1177 rabbi Mosze ben Majmon (RaMBaM) został uznany przywódcą gminy kairskiej w Fustat. Zaś po 1185 mianowano go jednym z lekarzy Al-Fadila, wyznaczonego przez Saladyna wezyrem Egiptu i będącego jego faktycznym władcą.

W Egipcie ożenił się po raz wtóry z siostrą Ibn Almali'ego, jednego z sekretarzy na dworze wezyra. Ze związku urodził się jedyny syn — Abraham, którego wychowaniu Majmonides poświęcił się z miłością, czyniąc go adresatem niektórych swoich prac.

Majmonides pozostał w Fustat aż do końca swych dni (zmarł 13 grudnia 1204), cały czas ciężko pracując na swą sławę uczonego, filozofa, lekarza. Tu, w 1168 ukończył komentarz do Miszny. W 1180 skończył pracę nad pisanym po hebrajsku dziełem Miszne Tora (Drugie Prawo) zwane też Jad ha-Chazaka „Mocna ręka" (Jad po hebrajsku oznacza prócz ręki, cyfrę 14 — tyle części liczy sobie dzieło). Jego integralną częścią jest Sefer ha-Micwot (Księga przykazań), zawierająca sformułowane własne ujęcie Majmonidesa 613 przykazań Prawa — 248 nakazów i

365 zakazów. Miszne Tora pozostaje do dziś obowiązującą wykładnią materiału halachicznego zawartego w Talmudzie oraz literaturze po nim napisanej.

Ok. 1200 ukończył pisane po arabsku dzieło Dalalat al-Cha'rin, wkrótce przetłumaczone przez Samuela ibn Tibbona na hebrajski pod tytułem More newuchim (Przewodnik błądzących, Warszawa 1872). Jest to kodeks filozoficzny, nie mający swego następcy w historii filozofii żydowskiej, poświęcony interpretacji religii, a właściwie „nauce Prawa w jej prawdziwym sensie". Starał się w nim pogodzić osiągnięcia filozofii z religijnymi zasadami judaizmu.

Achad Haam nazwał jeden ze swych esejów, poświęcony Majmonidesowi Szilton ha-Sechel — Rządy rozumu. Ten tytuł pozostał standardowym określeniem tego wielkiego filozofa i komentatora Prawa.

Po śmierci, jego doczesne szczątki zostały przeniesione do Palestyny i pochowane w Tyberiadzie, zaś grób pozostał do dziś celem pielgrzymek.

MANASSE BEN ISRAEL

Urodził się w 1604, w rodzinie marranów jako Manoel Dias Soeiro. Po przybyciu do Amsterdamu, był wychowywany i kształcony w tradycyjny sposób. Odznaczał się wielkimi zdolnościami. W wieku lat 18-tu został rabinem gminy Newe Szalom a od 1629 był jednym z rabinów zjednoczonej gminy żydowskiej w Amsterdamie.

Zasłynął jako apologeta judaizmu, który starał się przedstawić go chrześcijańskim kręgom tak, by został zaakceptowany przez nich. W w tym celu założył w Amsterdamie drukarnię w 1626, w której wydawał prace uczonych żydowskich pisane po hebrajsku i hiszpańsku.

Odegrał główną rolę w, prowadzonych z parlamentem angielskim po zwycięstwie rewolucji

purytańskiej, negocjacjach, mających na celu powrót Żydów do Anglii wypędzonych w 1290). W 1655 udał się do Londynu z petycją do Olivera Cromwella. Podczas pobytu tam, napisał sławną Vindiciae Judaeorum (Obronę Żydów), w której bronił swych braci przed niesłusznymi zarzutami i oszczerstwami, wydaną m.in. w broszurze przez Jakóba Tugenholda w języku polskim w 1831. Jego misja, co prawda, nie powiodła się, ale przygotował on grunt pod ponowne osiedlenie Żydów w Anglii na dużo lepszych warunkach niż sam się spodziewał.

Manasse zmarł wkrótce po powrocie do Holandii, w 1657. Obok zamieszczamy portret autora apologii, wykonany przez Rembrandta, z którym się przyjaźnił.

MANE-KATZ

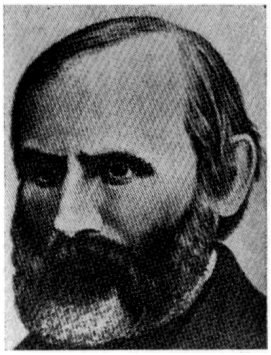
(właśc. Emanuel Katz)

Urodził się w Krzemieńczuku w 1894. W 1913 wyjechał na studia malarskie do Paryża. Wrócił podczas I wojny światowej, wystawiając i pracując w Petersburgu. Po rewolucji wrócił do Krzemieńczuka, który opuścił na stałe w 1921 i zamieszkał w Paryżu.

Podczas Paryskiej Wystawy Światowej w 1931 otrzymał Złoty Medal. Był wybitnym przedstawicielem Szkoły Paryskiej. Jego prace z pierwszego okresu przedstawiają wyłącznie tematykę żydowską: chasydzkich rabinów, studentów jesziwy, charakterystyczne postaci rosyjskiej strefy osiedlenia dla Żydów — żebraków, skrzypków. W drugim okresie swej twórczości malował też inne, nieżydowskie tematy, jak walki byków, widoki Paryża, portrety, kwiaty.

Zmarł w Izraelu w 1962, zaś swoją kolekcję, wraz z cennymi przedmiotami rytualnej sztuki żydowskiej, pozostawił Muzeum miasta Hajfy.

Obok reprodukujemy jego olejny obraz zatytułowany Rabin z Torą, 1960.

ABRAHAM MAPU

Urodził się we wsi Słobodka k/Kowna w 1808, w rodzinie ubogiego nauczyciela. Ożeniony w wieku 17 lat, przeniósł się do Kowna, do rodziców żony, którzy umożliwili mu dalsze studia. Przypadkiem zetknął się z łaciną. Potem opanował także znajomość francuskiego, niemieckiego i rosyjskiego. Na życie zarabiał jako nauczyciel i korepetytor. W 1832 został guwernerem dzieci bogatego kupca spoza Kowna. Rozdzielony z rodziną, swój wolny czas poświęcił zainteresowaniu się Haskalą. Po powrocie do Kowna począł szerzyć jej idee wśród miejscowej młodzieży. Po śmierci żony w 1846 przeniósł się do Wilna, gdzie był guwernerem u Judy Opatowa. Swego chlebodawcę, bogatego grubianina, uczynił potem bohaterem swej powieści Ajit Cawua (Hipokryta).

W l. 1851—60 zaangażowano go na stałe w szkole rządowej w Kownie, do którego znów się przeprowadził i w 1851 powtórnie ożenił. Przez 10 lat zabezpieczonego bytu materialnego wiele czasu poświęcił na twórczą pracę literacką.

Do historii literatury hebrajskiej przeszedł jako twórca gatunku powieściowego. Najlepiej znana jest jego pierwsza powieść Ahawat Cijon (Miłość Syjonu), wydana w Wilnie w 1853. Przyniosła mu natychmiastową sławę i rozgłos. Potwierdzeniem tego jest 16 wydań oraz rozliczne tłumaczenia (angielskie, francuskie, niemieckie, rosyjskie, arabskie, jidysz i in.).

Prócz tego napisał jeszcze trzy inne: wspomnianego Hipokrytę; pełne II wydanie, zawierające wszystkie pięć części ukazało się w Warszawie w 1869, Aszmat Szomron (Wina Samarii) część I w 1865, cz. II — w 1866. Obie pozycje miały po 10 wydań ukazując ogromną popularność autora. Trzecia z powieści nie ujrzała światła dziennego, gdyż na skutek działań przeciwników Haskali, manuskrypt Choze chezjonot (Wieszcz) zaginął w cenzurze.

Zmarł w 1867.

DAWIDEK RUBINOWICZ

Urodził się w Kielcach 27 lipca 1927, jako najstarsze z trojga dzieci Josefa i Tej wy. Ojciec jego przeniósł się z rodziną do wsi Krajno pod Kielcami i tam otworzył mleczarnię. Dawid uczęszczał do miejscowej szkoły. 1 września 1939 r. miał pójść do siódmej klasy. Był zdolny, pilny i pracowity. Wojna przerwała jego edukację. Na podstawie dekretu o gettach z marca 1941 r. Żydzi dystryktu kieleckiego zostali zgrupowani w kilku miejscowościach. Rodzina Rubinowiczów została przeniesiona do Bodzentyna, gdzie zamieszkali u brata matki, krawca, Abrahama Cisłowskiego, przy ul. Kieleckiej 13. Tam przeszedł przez wszystkie doświadczenia dziecka wojny, od strachu, po przymusową pracę, głód i nieustanną obawę przed śmiercią. W Bodzentynie spisał przeważającą część swego pamiętnika. Rozpoczął go 21 marca 1940. Ostatni zapis pochodzi z 1 czerwca 1942. Pamiętnik obejmuje 5 zeszytów (okładkę reprodukujemy obok), zapisanych równym wyraźnym pismem w języku polskim. Odnaleziony został przypadkiem, na strychu sąsiadów krawca — Wacińskich w 1957. Opublikowano go po raz pierwszy w 1960. Pamiętnik Dawida Rubinowicza, jeden z nielicznych dokumentów pisanych przez dzieci w czasie wojny (po Annie Frank, Mo- sze Flinkerze i Heldze Weiss) doczekał się wielu tłumaczeń (min na jidysz, włoski, niemiecki, czeski, hebrajski, japoński), stanowiąc bezcenne świadectwo swych czasów.

Z historii Żydów Kielc można jedynie domniemywać o okolicznościach śmierci autora Pamiętnika. Wiadomo, że w drugiej połowie września 1942 Żydzi z Bodzentyna zostali wysiedleni do Suchedniowa, zaś 21 września, w Jom Kippur, w Suchedniowie załadowano ich do wagonów towarowych wysypanych niegaszonym wapnem i po dobie postoju wywieziono do Treblinki, gdzie zginęli w komorach gazowych 22 lub 23 września.

NACHUM SOKOŁOW

Urodził się w Wyszogrodzie k/Płocka w 1859. Otrzymał staranne wykształcenie żydowskie i ogólne. Dzięki temu posiadł płynną umiejętność władania kilkoma językami w mowie i piśmie.

Był również doskonale obeznany z literaturą światową. Jego niespożyta energia umożliwiła mu działanie na wielu polach, z charakteru pozostał dziennikarzem.

Zadebiutował w 1874 w hebrajskim tygodniku Iwri anochi (Jestem Żydem) reportażem z Płocka. Od 1876 przesyłał swoje korespondencje do warszawskiej Hacefiry Ch. Z. Słonimskiego, stając się szybko znanym felietonistą. W 1880 przeniósł się do Warszawy a od 1886 pojawiło się w wydaniach Hacefiry jego nazwisko jako redaktora.

W 1889 przy pomocy Y. Ch. Zagorodskiego wydał pierwszy leksykon hebrajskich autorów pt. Sefer ha-Zikkaron (Księga pamięci).

Decydujący wpływ na jego dalszą działalność miało poznanie T. Herzla, którego spotkał będąc korespondentem Hacefiry na I Kongresie Syjonistycznym. Do tej pory odnosił się do syjonizmu z rezerwą, w 1896 został jego zagorzałym zwolennikiem a Hacefira najbardziej lojalnym organem. W 1906, gdy Hacefira przestała się ukazywać, przyjął zaproponowaną funkcję sekretarza generalnego Światowej Organizacji Syjonistycznej. W 1907 założył hebrajski organ S.O.S. — Haolam (Świat). Pełnił funkcję sekretarza do 1909, porzucił ją w 1910 wybierając syjonizm „praktyczny” a nie „polityczny”.

Odegrał kluczową rolę, obok Weizmanna, w negocjacjach nad Deklaracją Balfoure’a. Po I wojnie światowej był szefem Comite des Delegations Juives na konferencji pokojowej w Paryżu w 1919. W 1920 był jednym z założycieli Keren Hajesod (Funduszu Budowy) Agencji Żydowskiej. Od 1921 do 1935 pełnił funkcje prezydenta Kongresów Syjonistycznych. Zmarł w Londynie w 1936. Jego szczątki przeniesiono do Jerozolimy na Górę Herzla w 1956. „Potrzeba 300 wielbłądów, by unieść to co napisał” — powiedział o jego spuściźnie Ch. N. Bialik. Rada Miejska Tel-Avivu przyznaje co roku nagrodę jego imienia za osiągnięcia w dziennikarstwie.

NATAN NATA BEN SOLOMON SPIRA (SPIRO)

Urodził się w Krakowie w 1585 roku. Tam też kierował jesziwą, założoną przez Mojżesza Isserlesa. Przez ostatnie lata swego życia pełnił funkcję przewodniczącego sądu rabinackiego. Zmarł w 1633.

Najbardziej interesowała go Kabała, szczególnie zaś w formie szerzonej przez Israela Saruga, a poświęconej mistyce liczb. W Polsce stał się jednym z pierwszych jej protagonistów.

Opublikowany pośmiertnie przez syna (Kraków 1637) Megale amukot (Odkrywca głębin) stał się klasyczną pozycją aszkenazyjskiej Kabały, wielokrotnie wznawianą i reinterpretowaną. Autor przedstawił w nim 252 interpretacje jednego urywka biblijnego, tzw. Modlitwy Mojżesza (Dewarim — Pwt. Pr. 3, 23—26). Był autorem komentarza do Pięcioksięgu, wydanego we Lwowie w 1785 r. Jego metody i sposoby interpretacji naśladowano jeszcze w 200 lat po jego śmierci.

NISSAN SPIWAK

Znany również jako Nisi Bełżer, od miasta Bełżca w którym był kantorem.

Urodził się w 1824. Początkowo śpiewał w litewskim chórze Jeruchama Blindmana. Później został kantorem w Bełżcu, następnie w Kiszyniewie a od 1877 do śmierci w 1906 pełnił funkcję kantora w Berdyczewie.

Był samoukiem o wyjątkowym talencie, którym rekompensował nadwątlone w dzieciństwie przez chorobę możliwości wokalne. Ograniczenia głosowe spowodowały, iż wprowadził on nowy styl do muzyki synagogalnej. Do tej pory chór spełniał jedynie rolę akompaniamentu, natomiast Spiwak wyznaczył mu długie partie wykonywane wraz z solistami i duetami. W ten sposób znacznie redukował rolę kantora. Jeździł ze swym chórem na występy do różnych miast oraz na dwory chasydzkich cadyków. Miał wielu uczniów, którzy przekazali jego kompozycje. Dwie z nich opublikował Idelsohn w Hebraisch orien- talischer Melodienschatz.

TIBBON IBN

(Tibonidzi)

Rodzina, licząca co najmniej 4 pokolenia, autorów i tłumaczy z języka arabskiego na hebrajski.

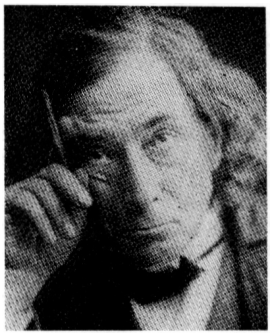
JUDA BEN SAUL IBN T. urodził się w 1120 w Granadzie, jednakże na skutek prześladowań przeniósł się i osiadł na dłużej w Lunel, w płd. Francji. Jego źródłem utrzymania była medycyna, sławy zaś przysporzyły mu tłumaczenia dzieł autorów żydowskich piszących po arabsku. Najważniejsze z nich to: Cho- wot lewawot (Obowiązki serca) Bachji ibn Pakudy, Al Kuzari (Chazarowie) Jehudy Halewiego, Emunot we-deot (Wiara i wiedza) Saadii Gaona, Sefer ha.-rik.ma (Księga form) oraz Sejer ha-szoraszim (Księga rdzeni) Jony ibn Janacha i wreszcie

Tikun midot ha-nefesz (Ulepszanie przymiotów duszy) i prawdopodobnie także Miwchar ha-peninim (Perły) Salomona ibn Gabirola. Zmarł w 1190.

SAMUEL BEN JUDA IBN T. (1160—1230). Syn Judy początkowo nie wykazywał zainteresowania dla pracy ojca. Był krnąbrnym młodzieńcem, nie przejawiającym skłonności do myślenia. Dopiero gdy opuścił Lunel, przenosząc się kolejno do Arles, Beziers i Marsylii, począł rozwijać w sobie zainteresowania kulturalne, cechujące jego ojca. Na życzenie intelektualistów z Lunel zaczął pracę nad tłumaczeniem More newuchim (Przewodnika błądzących) Majmonidesa, które przyniosło mu największą sławę. Samuel, bardziej niż jego ojciec Juda, stał się twórcą filozoficznego stylu języka hebrajskiego, naśladowanego potem przez innych. Został „nadwornym" tłumaczem pism Majmonidesa, a mianowicie: Techijat hametim (Traktat o zmartwychwstaniu), Iggeret Tejman (List do Jemeńczyków) oraz Szemone Perakim (dosł. „Osiem rozdziałów", będących komentarzem do Pirkej Awot). Jego tłumaczenia z zakresu medycyny zawierają m.in. komentarz Ali ibn Ridwana do Ars Parva Galena.

MOSZE BEN SAMUEL IBN T. (żył i działał w XIII w.), syn Samuela dokonał tłumaczeń na polu medycyny, filozofii, astronomii i matematyki. Przełożył m.in. pisma filozoficzne al-Fara- bi'ego, prace Arystotelesa z komentarzami Awerroesa (np. De sensu et sensato, De generatione et corruptione), komentarz al-Tabrizi'ego do pierwszych rozdziałów II części More newuchim Majmonidesa.

JAAKOW BEN MACHIR IBN T. (ok. 1236—1307), wnuk Samuela, tłumacz dzieł filozoficznych, matematycznych i astronomicznych. Wynalazca astronomicznego przyrządu pomiarowego, nazwanego „ąuadrans judaicus", będącego odmianą „ąuadrans novus". Osobiście zaangażował się po stronie obrońców Majmonidesa w sławnej dyspucie (1304—1305) zwanej kontrowersją majmonidejską.

NAPHTALI HERZ WESSELY

(także Weisel lub Wesel)

Urodził się w 1725 w Hamburgu, młodość spędził w Kopenhadze i Amsterdamie, w 1774 przeniósł się do Berlina, gdzie wszedł w krąg znajomych i przyjaciół Mosesa Mendelssohna. Swe pierwsze prace poświęcił językowi hebrajskiemu: rdzeniom — Jaar Lewanon (Libański las) i synonimom — Gan naul (Zamknięty ogród). W 1775 wydał komentarz do traktatu Miszny Pirkej Awot pt. Jejn Lewanon (Wino Libanu), a w 1777 skomentował hebrajskie tłumaczenie Mądrości Salomona w pracy pt. Ruach chen (Tchnienie łaski).

Zaprzyjaźniwszy się z Mendelssohnem, wziął udział w jego pracach nad przygotowaniem do druku komentarza do Pięcioksięgu — Biur i opracował komentarz do Księgi Kapłańskiej.

Inspirowany Patentem Tolerancyjnym Józefa II dla Żydów w państwie Habsburgów, skierował do cesarza adres pt. Diwrej Szalom we-Emet (Słowa prawdy i pokoju), w 1782. Dziękując za światłe rozporządzenia, przedstawił w nim jednocześnie pierwszy metodologiczny program edukacyjny dla młodzieży żydowskiej. Sugerował w nim konieczność kształcenia młodzieży w duchu propagowanym przez Haskalę, a więc obejmujące nauki przyrodnicze, historię, geografię, języki oraz poznawanie Biblii począwszy od tłumaczenia niemieckiego a skończywszy na oryginale hebrajskim. Program ten wywołał ogromny sprzeciw ortodoksyjnych kręgów żydowskich, które widziały w nim bezpośrednie zagrożenie dla bytu narodowego.

Pod koniec życia począł wydawać biblijny epos o życiu Mojżesza i wędrówce Izraelitów do „ziemi obiecanej” pt. Szirej Tiferet (Pieśni chwały). Pięć jego części ukazało się w 1. 1789—1802.

Niewątpliwą zasługą Wesselego było wskrzeszenie biblijnego stylu w literaturze, nadanie mu giętkości i żywości. Wiersze Wessely’ego wpłynęły w znacznej mierze na styl nowohebraj- skiej poezji.